

Læsningens sproglige dimension

Kristine Kabel og Ruth Mulvad

Nationalt Videncenter for Læsning

2009

Indholdsfortegnelse

1:	Baggrund og begrundelse for projektets relevans	side 1
2:	Mål og valg af metode	side 1
3:	Valg af teori	side 2
4:	Nåede vi i mål?	side 3
5:	Projektets synliggørelse	side 4
6:	Litteraturliste	side 4

Afsluttende rapport: **Læsningens sproglige dimension** (projekt 119).
v/ Ruth Mulvad og Kristine Kabel, Professionshøjskolen København

Baggrund og begrundelse for projektets relevans – og hvorfor det blev som det blev

Projektet var begrundet i en forventning om at læsning blev betonet i den nye læreruddannelse der ved projektstarten var på trapperne – og at man som konsekvens deraf kunne forudse at læsning i grundskolen ville få en mere fremtrædende plads – en forventning som også kunne begrundes i National Handleplan for læsning.¹

Projektet havde oprindeligt to sigtepunkter:

- læreruddannelsen: dels et fokus på skriftlighed i læreruddannelsen, dels et fokus på udvikling af linjefagene mhp. integration af arbejde med læsning og sprog.
- grundskolen: udvikling af efteruddannelseskurser til faglærere i grundskolen.

Skriftlighed i læreruddannelsen blev udskilt som et selvstændigt underprojekt og har resulteret i artikler fra Lene Storgaard Brok, Lene Møller og Charlotte Skafte-Holm. Frants Mathiessen lavede et udviklingsarbejde i en daginstitution som man kan læse om i hans artikel.

Det blev arbejdet med at udvikle linjefagene som kom til at indtage langt den største plads i projektet. Det skyldes ikke alene opgavens omfang, men også at vi i løbet af 2007 blev kontaktet af en kommune som ønskede et projekt om integration af arbejde med læsning og sprog i alle fag. Vi så her en mulighed for at få indsamlet viden fra praksis sådan at udvikling af efteruddannelseskurser kunne få et langt mere solidt fundament. Projekt Faglæs var indtægtsdækket virksomhed. Man kan læse om projektet i *Nationalt Videncenter for Læsning 2006-2009*, 2009.

Projekt Læsningens sproglige dimension havde som formål at udvikle hvordan mødet mellem lingvister og fagdidaktikere kunne komme i stand og hvordan det på den ene side kunne bidrage til udvikling af fagene sådan at de kunne rumme arbejdet med læsning og sprog på en befordrende måde, og på den anden udvikle den teori om sprogbaseret og genreorienteret pædagogik som vi som forskere bragte med til mødet.

Til projektet blev professor Caroline Liberg, Uppsala Universitet, tilknyttet.

Mål og valg af metode

Et hovedmål for projektet var at designe kompetenceløft for seminarielærere med fokus på læsningens sproglige dimension i netop deres fag. Vi ønskede ikke at læsning og fagenes sproglige dimension blot skulle blive endnu et (nyt byrdefuldt) område i faget, som måske i forvejen blev oplevet som tæt pakket af mange lærere. Afgørende for projektet var derfor, at vi udviklede kompetenceløft til de forskellige faggrupper i tæt kontakt med dels aktørerne (gennem pilotprojekter) og i kontakt med de faglige foreninger.

Internationalt er der samme skisma mellem lingvistisk forskning og læseforskning på den ene side, og specifikke fagdidaktiske traditioner og diskussioner på den anden. I praksis har det ført til, at det flere steder er lingvister, der på visit i fagene arbejder med læsning i det pågældende fag, som en ekstra blok. Vi ønskede imidlertid at undgå dette, og i videst muligt omfang arbejde frem mod at integrere viden om læsning og om

¹ Rapporten fra Udvalget til forberedelse af National Handleplan for læsning. Undervisningsministeriet 2005

læsningens sproglige dimension i alle fag på læreruddannelsen, så fremtidens lærere er rustet til at kunne planlægge undervisning under hensyntagen til denne viden.

En følge af dette mål var at også det teorikompleks som vi bragte ind i projektet, nemlig systemisk funktionel lingvistik (SFL) og en sprogbaseret og genreorienteret pædagogik baseret på SFL måtte udvikles i mødet mellem fagdidaktikere og os som lingvister, dels i relation til en dansk pædagogisk tradition, dels i relation til de faglige traditioner for begrebsanvendelse.

Projektets mål har vi nået idet vi har designet en model for kompetenceløft for linjefagene i læreruddannelsen. Det kom til at se sådan ud:

Metoden definerede vi til at begynde med som aktionsforskning, men på et punkt afveg det fra traditionel aktionsforskning idet rammerne og fokuspunkterne var fastlagt på forhånd i projektet og udelukkende sat af projektgruppen, og ikke af de deltagende lærere og andre interessenter. Kompetenceløftet er planlagt på baggrund dels af studier i international forskning, dels af pilotprojekter med seminarielærere.

Formen for pilotprojekterne var dialogisk. Vi mødtes først med lærere fra læreruddannelsen fra hvert fag over tre mødegange.

- Til første møde fortalte de, hvilke tekster fra faget i skolen, de inddrog i deres undervisning på seminariet. Vi gav et første introducerende oplæg om skole og sprog.
- Til andet møde gik vi i dybden med de typer af tekster, de kom med, og som bliver læst i faget. Vi fremhævede den sproglige dimension, og de fik såvel analyser som oversigter over teksttyperne og deres sproglige karakteristika i deres fag.
- Til sidste møde diskuterede vi den viden, de fik, og diskuterede den i forhold til de fagdidaktiske diskussioner, der foregår i hver deres fag. Derudover fik de et udvalg af forskningsartikler af relevans netop for deres fag, med fokus på læsningens sproglige dimension.

Herefter udarbejdede vi undervisningsaktiviteter. Vi kom med forslag til aktiviteter, som var knyttet til de materialer, de havde med til første møde.

Målet for vores side er kollega-til-kollegavidensdeling, der gav os viden om fagene og deres interne diskussion og syn på læsning og læseproblemer, samt mulighed for at afprøve niveauet for det lingvistiske aspekt af kompetenceløftet.

Selve kompetenceløftet bestod af et igangsætningsinternat for samme faggrupper, som i pilotgrupperne. Desuden inviteredes redaktører fra relevante skolebogsforlag, læsekonsulenter, tosprogskonsulenter og andre konsulenter fra relevante faggrupper, konsulenter ved CFUer. Herefter blev det aftalt hvordan der skal arbejdes videre, blandt andet i samarbejde med de faglige foreninger.

Valg af teori

Vores projekt ønskede at styrke seminarielæreres viden om læsningens sproglige dimension gennem et kombineret fokus på skoleteksters sproglige dimension og på den pædagogiske kontekst som teksterne indgår i. Projektet byggede på et systemisk funktionelt sprogsyn der opfatter tekst og kontekst som gensidigt afhængige – fra de

mindste niveauer i sproget til relationen mellem sprogbrugerne og målet med kommunikationen. At styrke læsning indbefatter derfor at såvel teksters sproglige dimension som den skolevirkelighed de indgår i, synliggøres og sættes i relation til hinanden. Hertil er også knyttet et bestemt syn på forholdet mellem sprog og læring – at færdes i sproget gør man i alle fag, det vil sige at det at lære fag også er at lære sprog og at lære om sprog. Dette sprogsyn lå også til grund for måden at tilrettelægge undervisningen på, en såkaldt sprogbaseret og genreorienteret pædagogik.

I bekendtgørelsen 2007 kom der til at stå:

§15. Uddannelsesinstitutionen skal sikre, at der i alle linjefag indgår overvejelser om fagets muligheder for at bidrage til udviklingen af børns mundtlige og skriftlige sprogfærdighed, herunder læseindlæring og læsetræning.

Denne formulering lægger sig tæt op ad det begreb om læsning som PISA-undersøgelserne definerede, nemlig som literacy:

At være i stand til at forstå, anvende og reflektere over skrevne tekster for gennem dette at opnå sine mål, udvikle sin viden og sine muligheder og være i stand til at deltage i samfundslivet.²

Vores valg af teoretisk fundament havde netop denne literacy-synsvinkel, både på skolens tekstverden og på den pædagogiske tilrettelæggelse.

Næde vi i mål?

Modellen virkede rigtig fint for faggruppen matematik, biologi, natur/teknik og hjemkundskab. Og vores kontakt med relevante faglige foreninger, herunder seminarielærernes matematikforening resulterede i at stå for en dag på deres årlige konference i foråret 2008. Denne dag fungerede som en optakt til igangsætningsinternatet i maj.

Men for faggruppen historie, samfundsfag, KLM og linjefaget kristendom/religion måtte vi revidere modellen. Pilotprojektet resulterede i at vi måtte genoverveje om kursusformen er den rette til denne målgruppe: hvor matematik, naturfag og hjemkundskab helt åbenlyst var bevidste om at de havde både sproglige og læsemæssige vanskeligheder, så var det ikke så åbenlyst en erkendelse i denne humanistiske gruppe. I pilotprojektet indhentede vi vigtig viden om hvad der rør sig i denne faggruppe – og endte med at beslutte at vi måtte lave et informationsarbejde for at gøde jorden for et videre arbejde med integration af arbejde med læsning og sprog i linjefagene. På den måde kan det siges at vores model for mødet var en succes idet den kunne afdække hvilke handlemuligheder vi vurderede kunne fungere.

Faggruppen af fremmedsproglærere viste sig ligeledes vanskelig at få fat i. Her forsøgte vi³ over lang tid at få etableret kontakten til de faglige foreninger. Dette lykkedes imidlertid først da de nye Fælles Mål 2009 stillede et krav om faglig læsning i fagene. Kontakten har nu resulteret i afholdelse af en konference 7. oktober 2010 om faglig læsning i fremmedsprogsfagene.

² OECD (2001): *Knowledge and Skills for Life*, Paris, in: Andersen, Annemarie Møller m.fl. 2005: *Forventninger og færdigheder – danske unge i international sammenligning*. AKU, DPU og SFI.

³ Jeser Bremholm deltog i denne del af projektet og stod for kontakten til de faglige foreninger.

At integrere læsning i alle fag kræver omfattende udviklingsarbejde og for UCerne er der en stor opgave at løfte mht. efteruddannelse af grundskolens faglærere. Derfor afholdt vi den 14.-17. april 2009 et 4-dages kursus for ansatte ved Professionshøjskolerne: *Sprog- og læseudviklende undervisning i praksis - et kursus for undervisere ved professionshøjskolerne* Formålet med kurset er at deltagerne får viden om læsning og sprog i fagene på funktionel basis således at de kan iværksætte projekter, designe efteruddannelseskurser mv. for grundskolens aktører. På den måde kunne vi formidle vores omfattende viden og erfaringer fra både dette projekt og fra projekt Faglæs i Glostrup kommune. Det lykkedes os også at få oplæg fra internationale forskere og udviklere af den teori som vi trak på: Pauline Gibbons (Sydney) og Claire Acevedo (London)
<http://www.videnomlaesning.dk/297/544.aspx>

Vi må konkluderende sige at modellen har været en succes fordi den kunne afdække hvor faggrupperne aktuelt står og dermed hvilke initiativer der ville være mest hensigtsmæssig at tage. Desuden har vi indhøstet en stor viden om fagene og om hvordan SFL og sprog- og genrebaseret pædagogik kan introduceres på en praksisnær måde i fagene. Disse resultater er vi nu er i gang med at formidle på forskellig vis (se nedenfor).

Vores forhåbning er at UCerne vil trække på viden og erfaringer fra dette projekt, både i grunduddannelserne, i efter-/videreuddannelse af grundskolens lærere og til udformning af udviklings- og forskningsprojekter.

Projektets synlighed

Kristine Kabel og Ruth Mulvad har synliggjort projektet utallige steder: i undervisning i læreruddannelsen, på efteruddannelseskurser både i UCC-regi og på de mange kurser og konferencer som vi har bidraget med oplæg til over det ganske danske land, og på et enkelt kursus i Helsingfors, januar 2007. Endvidere har vi deltaget i internationale konferencer med oplæg: 10. læreruddannelseskonference i Island, 2008, 5. NSFLW (nordisk Systemisk funktionel workshop) 2009.

Artikler skrevet inden for projektets rammer og/eller artikler som inddrager viden fra projektet:

Skriftlighed i professionsuddannelser:

Skaftø Holm, Charlotte (2009): *"Jai kan eke huske nåd" - problemstillinger og dilemmaer i elevernes logbogsskrivning*. Nationalt Videncenter for Læsning, LUP-serien.

Storgaard Brok, Lene (2008): *Dansk som skriftlig formidling – at arbejde med skriftsproget i pædagogisk praksis*, in: Bodil Høyer og Bjørn Hamre (red): *Pædagoguddannelsen på tværs – dannelse i en verden af foranderlighed*.

Storgaard Brok, Lene (2009) *Skriftlighed og voksenlæring- interpersonelle relationer i spil*, in: Henrik Rander, Lis Boysen, Ole Goldbech (red): *En moderne voksenpædagogik*. Alinea.

Møller, Hanne (1997): *Lærerstuderendes praktiktekster*, in: Andersen G. B. og Pøhler L. (red.) *Læreruddannelsen i fokus - Praktik i læreruddannelsen*. Kroghs Forlag.

Mathiesen, Frants (2007): *Billedgenrer*, *Billedpædagogisk Tidsskrift* 1, 2007

Læsningens sproglige dimension – kompetenceløftet i læreruddannelsen

Kabel, Kristine (2009): Er matematisk samtale bare samtale? Læsning og elevers matematikfaglige sprog. In: *MONA*, december 2009

Kabel, Kristine og Ruth Mulvad, Jesper Bremholm (in press): *Hvordan evaluere elevers sproglige udvikling?* in: Nordand 1 – 2010

Kabel, Kristine, Ruth Mulvad og lærere fra Glostrup kommune (under udarbejdelse): Hvordan integrere arbejde med sprog og læsning – i praksis (arbejdstitel). LUP, 2010

Kabel, Kristine og Ruth Mulvad (under udarbejdelse) – artikel om naturfag: hvordan læsning kan integreres i naturfag, 2010

Mulvad, Ruth (2008): At skrive med funktionel lingvistik, in: *FOKUS – på dansk som andetsprog for voksne*, nr. 42, marts. LVU sektion 3. <http://www.lvu.dk/sw7325.asp>

Mulvad, Ruth (2009): Læsning – en del af faget hjemkundskab www.videnomlaesning.dk og www.folkeskolen.dk

Mulvad, Ruth (2008): Hvad betyder *på?* – semantik, læseforståelse og grammatik. I: *Viden om Læsning*, nr. 4. Nationalt Videncenter for læsning. <http://www.videnomlaesning.dk/4.aspx>

Mulvad, Ruth og Kristine Kabel (2009): Fra teori til praksis og tilbage igen. I: *Nationalt Videncenter for Læsning 2006-2009*

Mulvad, Ruth (in press) : Fagsproget og eleven – hvordan kan de nå hinanden? in: www.laeremiddel.dk, 2010

Mulvad, Ruth og Ane Panfil (under udarbejdelse): vejledning i faglig læsning i historie, samfundsfag og kristendom. Alinea.